

Nr 170.

Godkänd av första kammaren den 6 juni 1916.

Godkänd av andra kammaren den 6 juni 1916.

Riksdagens skrivelse till Konungen, i anledning av väckt motion om anslag till anordnande av försöksgårdar å myrjord i Norrland och Dalarna m. m.

(Jordbruksutskottets utlåtande nr 69.)

Till Konungen.

Uti en inom riksdagen väckt motion har hemställts,

a) att riksdagen ville besluta att å extra ståt för år 1917 anslå ett belopp av 34,000 kr. att ställas till Svenska Mosskulturföreningens förfogande, för anordnande av två försöksgårdar å myrjord på lämpliga platser i Norrland och Dalarna, enligt de närmare föreskrifter, som av Eders Kungl. Maj:t meddelas; samt

b) att riksdagen måtte i skrivelse till Eders Kungl. Maj:t anhålla, att Eders Kungl. Maj:t ville taga under överbägande, huruvida och i vad mån åtgärder jämväl i övrigt må från statens sida vidtagas till befrämjande av myrödlingen i Norrland och Dalarna.

Till stöd härför har anförts följande:

»För utvecklingen av jordbruket i de norrländska länen spelar myrödlingen en viktig roll.

Någon fullt tillförlitlig översikt över arealen av de norrländska myrmarkerna föreligger icke, men redan de förefintliga approximativa siffrorna giva en föreställning om, vilka stora vidder densamma omfattar. Lantbruksingenjören H. Steinmetz gjorde på sin tid ett försök att beräkna den sammanlagda arealen sankmarker i olika län, och om man, för att lämna en överblick över den ungefärliga omfattningen av olika ägoslag inom de

Bihang till riksdagens protokoll 1916. 14 saml. 61 häft. (Nr 170.) 1

norrländska länen samt Kopparbergs län, använder sig av dessa siffror¹ jämte övriga jordstatistiska uppgifter² erhålles följande tablå:

L ä n.	Land- areal.	Odlad jord.		Äng.		Impediment.		Sankmarker (myrar o. mossar).		
	hektar.	hektar.	pro- cent av land- are- alen.	hektar.	pro- cent av land- are- alen.	Hektar.	pro- cent av land- are- alen.	hektar.	pro- cent av land- are- alen.	pro- cent av impe- di- ment
Norrbottens	9,866,009	38,125	0·39	190,198	1·93	6,231,922	63·2	1,566,130	15·9	25·1
Västerbottens	5,557,087	91,671	1·65	172,020	3·10	2,299,513	41·3	933,870	16·8	40·6
Västernorrlands	2,412,797	86,751	3·59	48,502	2·01	291,646	12·1	290,000	12·0	99·4
Jämtlands	4,761,196	59,319	1·25	37,347	0·78	1,745,563	36·7	600,000	12·6	34·4
Gävleborgs	1,819,782	103,452	5·68	73,397	4·03	148,256	8·1	240,000	13·2	162·0
Kopparbergs	2,815,868	103,886	3·67	95,928	3·41	543,518	19·3	360,000	12·8	66·2
Summa	27,232,739	482,704	1·77	617,392	2·27	11,260,418	41·3	3,990,000	14·7	35·4
Hela riket	41,035,360	3,677,278	8·9	1,273,833	3·1	13,803,750	33·6	5,131,795	12·5	45·6
I procent av hela riket finns i de norrländska länen (inklusive Kop- parbergs län)	66·4	13·1		48·5		76·1		77·7		

Såsom av förestående tabell framgår, utgör den odlade arealen i de norrländska länen blott en ytterst ringa bråkdel av totala landarealen, eller i Norrbottens län c:a $\frac{1}{3}$ %, i Jämtlands län c:a $1\frac{1}{4}$ %, i Västerbottens län c:a $1\frac{1}{2}$ %, i vartdera av Västernorrlands och Kopparbergs län c:a $3\frac{2}{3}$ % samt i Gävleborgs län $5\frac{2}{3}$ %, medan motsvarande siffra för riket i dess helhet utgör nära 9 %. Av naturlig äng finnes i medeltal inom ifrågavarande län omkring $2\frac{1}{4}$ %, under det att i genomsnitt mer än 40 % av hela landarealen i Norrland och Dalarne utgöres av impedimenter. En stor del av dessa områden, vilka för närvarande icke bringa någon avkastning, bestå av myrar och mossar, nämligen i Västernorrlands och Gävleborgs län så gott som hela arealen, i Kopparbergs län $\frac{2}{3}$, i Västerbottens och Jämtlands län c:a $\frac{1}{3}$ och i Norrbottens län $\frac{1}{4}$.

Otvivelaktigt torde vara att nyodlingsarbetet i våra dagar i främsta rummet bör inriktas på myrödling. Myrjorden är nämligen den mest

¹ För Norrbottens län hava dock ganska exakta uppgifter år 1913 lämnats av förste lantmätaren H. K. Brändström.

² De senare ur Statistisk årsbok för Sverige, 2:a årg.

lättodlade samt för all framtid mest lättbrukade och lättgödslade av samtliga jordarter. Intet annat jordslag kan i dessa hänseenden tävla med myrjorden. Särskilt är det av vikt, att myrodlingen befrämjas i Norrland med dess vidsträckta arealer myrjord, vilka enligt vunnen erfarenhet stort sett erbjuda goda odlingsmöjligheter.

Förr var den uppfattningen allmän, att nyodling borde ske framför allt på fastmarksjord. Orsakerna härtill voro, dels att det större antal dagsverken, som erfordras för uppodling av fastmarksjord, icke betydde mycket i en tid, då arbetskraften var billig, dels att allmänna anslag för myrjordsodling då ej voro tillgängliga, vadan avdikningen för den enskilde blev alltför kostsam och betungande, dels ock att man då saknade kännedom om konstgödlingsmedlen, vilka numera göra det möjligt att på billigt sätt å myrjorden frambringa fullgoda och rika skördar.

I våra dagar äro förhållandena helt andra än förr. Kostnaderna för arbetskraften hava, tack vare industriens utveckling i Norrland, för lantmannen blivit de dyraste av alla uppodlings- och brukningskostnader. Man måste spara på arbetskraften och för sådant ändamål söka utnyttja densamma så rationellt som möjligt, dels genom användandet av tidsenliga maskiner samt elektrisk kraft, dels, och framför allt, genom att företrädesvis odla sådan jord, som är lättodlad och lättbrukad. Nu för tiden finnas fonder, vilka äro avsedda att underlätta myrjordens avdikning och odling. Numera äger man vidare allmänt tillgång till konstgödsel och kan härmed för en ringa kostnad fruktbargöra de flesta slag av myrjord.

Då vi, genom att göra gällande, att nyodlingsarbetet i Norrland i främsta rummet bör inriktas på myrarnas kultivering, bryta mot en äldre uppfattning, vilja vi här nedan närmare motivera vår ståndpunkt genom att i detalj redogöra för myrjordens företräden framför fastmarksjorden.

Till följd av sin löshet är myrjorden till en början den jordart, som under normala förhållanden är lättast och följaktligen billigast att avdika.

Även uppodlingen av den avdikade myrjorden är i regel billig. Gäller det exempelvis att odla en trädfri starrmyr, behöver man merendels endast hacka av tuvorna. Stundom är icke ens sistnämnda åtgärd erforderlig för att kunna sätta plogen i jorden. Innehåller myrjorden stubbar eller rötter, försvåras, förlänges och fördyras visserligen uppodlingsarbetet, men även vid sådant förhållande blir odling av myrjord icke så besvärlig och dyrbar som kultivering av fastmarksjord, särskilt för det fall att den sistnämnda är stenbunden. Anmärkas bör även, att myrmarkerna i Norrland, enligt vad svenska mosskulturforeningens undersökningar givit vid handen, äro vida mindre stubbemängda än de, som förefinnas i de sydligare delarna av landet.

Då man efter vattenavledning och odling måste utföra ytterligare avdiknings- eller täckdikningsarbeten, blir även detta arbete jämförelsevis billigare på myrmark än på annan jord, dels emedan jorden är lös och lucker, dels emedan täckdikningen av myrjord kan ske med billigare täckdikningsmaterial samt anordnas med begagnande av andra, mindre kostsamma metoder, än täckdikningen på fastmarksjord.

Vad jordens brukning och beredning för sådd angår, äro dessa arbeten likaledes billiga, då allt arbete (upprepade plöjningar m. m.) för jordens luckring bortfaller på grund av myrjordens av naturen lösa beskaffenhet. Det är sålunda ej erforderligt att plöja myrjorden mer än en gång. Ofta är intet som helst plöjningsarbete behövt. Såväl plöjning som harvning och bearbetning kunna vidare ske med användning av mindre kraft och med lättare redskap, vadan ifrågavarande arbeten kräva mindre tid och kostnad vid kultivering av myrjord än då fråga är om uppodling av fastjord.

Stundom är myrjorden alltför lös och lucker. Detta fel avhjälpes emellertid delvis genom att vältning verkställes dels efter all sådd, dels ock då kälén om vårarna gått ur jorden. Men sistnämnda arbete, vilket är av motsatt art mot luckringsarbetet, är jämförelsevis lätt och billigt i jämförelse med motsvarande arbete å fastjorden.

Även gödslingen blir avsevärt billigare i fråga om myrjord än beträffande fastjord, då i vanliga fall endast en ringa kvantitet kreatursgödsel erfordras vid den förras fruktbargörande. Det kan i varje fall aldrig ifrågakomma, att man på verklig myrjord behöver använda kreatursgödsel i den utsträckning, som fallet är vid brukning av fastjord. Beträffande myrmarkerna bortfalla följaktligen till stor del kostnaderna för produktion av kreatursgödsel ävensom för arbetena med dennas uppsamling, utkörning, spridning och inarbetande i jorden. I regel erfordras per hektar allenast 6 å 8 säckar av olika slags konstgödsel å 100 kg.

Anmärkas förtjänar även, att myrjorden kvarhåller fuktigheten bättre än fastjorden. Detta har visserligen å ena sidan till följd, att myrjorden blir kallare än fastjorden, men å andra sidan åstadkommes härigenom, att vissa växter, som vare sig för sin groning eller för sin utveckling behöva jämn och riklig fuktighet, gro säkrare samt gå bättre till på myrjord än på fastjord.

Ännu en egenskap hos myrjorden gör densamma särskilt värdefull för Norrland med dess för egentlig jordbruksdrift så korta sommar. Förhållandet är nämligen, att myrjorden icke ens i något fuktigt tillstånd klibbar samman och efter torkning bildar hårda skorpor, såsom fallet är med fastjorden. Detta gör, att man kan påbörja arbetet med myrjorden

tidigare på våren, medan jorden ännu är fuktig på djupet samt kälen sitter kvar. Man kan vidare på myrmark verkställa s. k. »kålsådd» av t. ex. havre, vickerhavre m. m. Den svåraste anmärkningen, som i de sydligare delarna av landet plägar framställas mot detta slags sådd — att densamma befordrar ogräsets utveckling — bortfaller i Norrland, varest på myrarna huvudsakligen odlas grönfoder, rotfrukter och gräs, vilka icke tillåta ogräs att utveckla sig.

Odlingen av gräs och klöver av för orten och jordmänen lämpliga arter och slag lyckas i regel mycket bra i Norrland samt lämnar, enligt vad kemiskväxtbiologiska anstaltens, svenska mosskulturföreningens och centralanstaltens försök på området utvisa, rika skördar av hög kvalitet under förutsättning att myrarna hava på rationellt sätt gödslats. Myrjorden lämpar sig vidare förträffligt till anläggande av fleråriga vallar dels för erhållande av bete, dels för produktion av hö. Grönfoder av havre, gräarter (peluschker) och vicker lyckas likaledes utmärkt på myrjord. Vad rovdlingen beträffar, torde en av de första betingelserna för att densamma skall lyckas i Norrland vara, att rovfröet sås tidigt, genast finner nödig fuktighet för groning och tidigt utvecklas. Myrjorden är följaktligen genom sina egenskaper synnerligen lämplig för rovdling. Samtliga nu nämnda, för Norrlands husdjursskötsel så viktiga växter utvecklas väl även vid den kalla och fuktiga väderlek, som oftast råder i Norrland, samt fördraga denna bättre än torka.

En kombination av en mindre areal fastjord samt en vidsträckt areal myrjord synes för en lantman i Norrland vara synnerligen förmånlig. Om han äger myrjord och fastjord i nämnd proportion, kommer han i åtnjutande av samtliga myrjordsodlingens härovan påpekade fördelar, samtidigt som han för fastjordsarealen erhåller tillräckligt med kreatursgödsel för att kunna avvinna den sistnämnda rika och — om han använder lämpliga sorter och därjämte fosfat — tidigt mognande skördar. För fastjorden blir myrjorden av betydelse jämväl därigenom, att densamma såsom väl torkad kan uppsamla den viktiga flytande spillningen och vidare lämpligen kan användas att såsom jordförbättringsmedel höja fastjordens myll- och kvävehalt.

Av det ovan anförda torde framgå, att statens nyodlings- och kolonisationspolitik bör inriktas på att genom avdiknings- och nyodlingsanslag befrämja avdikningen och nyodlingen av myrvar dels för att bilda nya jordbruk, dels för att kunna låta ägare av äldre fastmarkslägenheter förvärva så mycken myrjord, som är lämplig för att låta nämnda lägenheter komma i åtnjutande av myrodlingens förmåner, och sålunda göra jordbruket så ekonomiskt bärande som möjligt. Statens strävan bör gå ut på

att åstadkomma, att myrkomplexer, som tillhöra staten, enskilda eller bolag, må kunna upplåtas till jordbruksjord antingen för bildande av nya jordbruk eller såsom komplement till äldre jordbruk å fastjord.

Det är emellertid ej nog, att myrjorden avdikas och odlas. Man måste även veta, huru kulturen skall på lämpligaste sätt bedrivas, vilka gödningsämnen böra användas, vilka växter som lämpligast böra odlas, vilken växtföljd som är förmånligast att införa, vilka redskap som äro lämpligast o. s. v.

För den norrländska myrodlingens höjande vore det i anledning härav synnerligen lyckligt, om inom de norrländska länen en, eller helst tvenne, *mönstergårdar eller försöksgårdar* anlades på myrjord samt ställdes under Svenska Mosskulturföreningens ledning och sköttes av på platsen boende tjänstemän, vilka ledde de praktiska arbetena och försöksverksamheten.

Då mosskulturföreningens egna medel ej torde räcka till för en sådan utvidgning av dess verksamhet, synes det oss önskvärt, att staten understödde ett sådant företag genom att lämna anslag, dels för själva anläggningen av försöksgården eller -gårdarna, dels ock för dessas drift.

Vad ifrågavarande försöksgårdars läge beträffar, synes det böra överlämnas åt Kungl. Maj:t att efter vederbörande myndigheters hörande bestämma, varest i Norrland och Dalarne de böra förläggas. Huvudsaken synes vara, att de komma till stånd och att sålunda ett verksamt steg tages för att ytterligare höja intresset för och kännedomen om rationell myrodling inom de norrländska länen.

Såvitt möjligt torde den till försöksgård avsedda jorden böra arrenderas på längre tid, exempelvis 15—20 år, då rätt avsevärd tid erfordras, innan säkra erfarenheter vinnas på förevarande område under rådande klimatiska förhållanden och jordförhållanden. För att i möjligaste mån nedbringa kostnaderna för anläggningen vore det fördelaktigt, om man kunde förvärva en redan bebyggd gård med ett mindre område odlad jord samt tillhörande oodlad myrmark. Härigenom skulle också nyodlings- och försöksarbetet förr kunna igångsättas än om gården helt skulle nydanas på obruten mark. Om möjligt bör försöksgården vidare ligga alldeles intill bygden, på det att densamma må vara lätt tillgänglig för ortens jordägare, och på det att de vid anläggningen vunna erfarenheterna måtte vinna största möjliga spridning bland ortsbefolkningen. Kunde den vid försöksgården anställda personalen biträda med att anordna andelsbetesmarker på myrjord i trakten samt direkt övervaka dessa, vore därmed ett steg vunnet för befordrande av det praktiska myrodlingsarbetet.

Huru stor en försöksgård av ifrågavarande art lämpligen bör vara,

är svårt att exakt angiva, men torde densamma, om däri även skall ingå betesvallar, icke böra vara alltför liten. Minst 50 tunnland torde man böra hava till sitt förfogande för själva försöksgården, och önskvärt vore, att oodlad myr funnes tätt invid gården, för den händelse att det i en framtid, sedan gårdens ursprungliga område blivit uppodlat, befundes erforderligt att äga tillgång till ytterligare ett område obrukad myrmark för försöks anställande på jungfrulig jord.

Vad den viktiga kostnadsfrågan beträffar är det synnerligen svårt att uppgöra någon fullt tillförlitlig kalkyl utan att äga närmare kännedom om de platser, å vilka försöksgårdarna skulle komma att förläggas, samt om de å dessa platser gängse priserna. Emellertid har en approximativ kalkyl uppgjorts (Bil. 1 till motionen) med utgångspunkt från den förutsättningen att man kunnat antingen arrendera eller köpa en redan bebyggd gård med c:a 5 hektar odlad jord och 20 hektar oodlad myr med utvidgningsmöjligheter, för det fall att myrodlingen skulle behöva utvidgas, samt med till gården hörande erforderlig skogsmark. Med hänsyn därtill att försöksgårdarna böra stå i överensstämmelse med nutida fordringar på anläggningar av förevarande art har, under förutsättning att gården skulle arrenderas, själva anläggningskostnaden beräknats till 10,000 kronor, däri inräknad kostnaden för inköp av döda och levande inventarier. Måste gården inköpas, skulle enligt verkställda beräkningar anläggningskostnaderna härigenom ökas med 8,000 kronor. Härtill komma de årliga driftskostnaderna för anläggningen. De första åren antages att man uppodlar 10 tunnland om året för en kostnad av 250 kr. för tunnland eller sammanlagt 2,500 kr. för år. Övriga driftskostnader, inkl. avlöning åt föreståndaren, beräknas till den relativt höga summan av 4,500 kr. Då till föreståndare eller förvaltare bör antagas en teoretiskt och praktiskt erfaren person, torde dennes avlöning icke kunna utgå med lägre belopp än 2,500 kr. pr år. Gårdens avkastning har beräknats kunna betäcka kostnaderna för arrende, allmänna arbetskostnader, skatter och onera. Någon fast kreatursbesättning har vid kalkylen över levande inventarier ej beräknats komma att tillhöra gården, då anordningarna med driften av anläggningen torde bliva enklare, om man inköper djur vid betestidens början samt avyttrar dem vid betestidens slut. Emellertid synes föreståndaren böra, om han håller ett par kor, för dessas underhåll bekomma stråfoder och rotfrukter av gårdens avkastning.

För att önskemålet om anordnandet av försöksgårdar på myrjord snarast möjligt måtte kunna förverkligas, hava vi ansett oss omedelbart böra hemställa, att riksdagen för ändamålet anslår erforderliga medel. Denna vår hemställan återfinnes under a) härnadan.

Många andra åtgärder än den nu nämnda torde emellertid från statens sida kunna och böra vidtagas till befrämjande av myrodlingen i de norrländska länen.

Ett sätt att uppmuntra nyodling av myrjord, som av Svenska Mosskulturföreningen med framgång praktiserats i fråga om småbruk, har varit att i viss mån premiera nyodlingen genom att lämna fri gödsel till viss areal av det nyodlade området, mot villkor att hela området uppodlas. Detta premieringsförfarande har visat sig verka i hög grad stimulerande på nyodlingsverksamheten. Det torde möta svårigheter för staten att vidtaga en alldeles liknande åtgärd. Saken synes emellertid kunna ordnas på det sätt, att visst anslag lämnas till hushållningssällskapen och att dessa sedermera såsom förmedlare anordna ett slags premiering av nyodling av myrjord. Därvid skulle så tillgå, att jordägare finge efter uppodling av en bestämd areal, dock med viss begränsning efter hemmanets storlek, mot uppvisande av kvitto å inköpt gödsel emottaga en mot kvittots belopp svarande odlingspremie. Nödig kontroll att ifrågavarande medel rätt användas kunde lämpligen utövas av vandringsrättarna i distriktet.

En annan åtgärd, som i vissa norrländska trakter helt visst skulle verka befordrande på myrodlingen, vore, att statsunderstöd lämnades till andelsföreningar för uppodling och anläggning av gemensamhetsbeten å myrjord.

Frågan om arten av de åtgärder — oavsett inrättandet av försöksgårdar på myrjord — vilka i förevarande hänseende böra av staten vidtagas, synes oss emellertid lämpligen böra göras till föremål för en närmare undersökning, och hemställa vi i anledning härav, under b) härneda, att riksdagen må till Kungl. Maj:t avlåta en skrivelse med begäran om utredning i ämnet.

Under återopande av vad här ovan anförts, få vi hemställa, — — —.»

I motionen påvisas, i vilken stor utsträckning landarealen uti Norrland och Dalarna består av myrar och mossar, samt framhålles, vilka fördelar i odlingsavseende myrjord för nämnda landsdelars vidkommande torde erbjuda framför fastmarksjord. I anslutning härtill hålla motionärerna före, att statens nyodlings- och kolonisationspolitik beträffande ifrågavarande landsdelar bör taga sikte på myrodlingens kraftiga befrämjande, och ifrågasätta de i sådant avseende bland annat anläggande å myrjord på lämpliga platser inom de norrländska länen av två s. k. försöksgårdar, vilka skulle ställas under Svenska Mosskulturföreningens inseende. För bestridande av de med försöksgårdarnas anläggande och drift förenade kostnader hemställa motionärerna om anvisande å extra stat för

år 1917 av ett belopp å 34,000 kronor att ställas till nämnda förenings förfogande för att användas enligt de närmare föreskrifter, som av Eders Kungl. Maj:t må meddelas.

Frågan om åstadkommande av en planmässig och omfattande kolonisation av Norrland är tvivelsutan av stor betydelse för hela vårt land. Riksdagen delar motionärernas mening, att ett bättre tillvaratagande av den i stor utsträckning förekommande myrjorden därvid är av avsevärd vikt. Ifrågavarande spörsmål har redan varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet, i vilket hänseende må erinras om det norrländska avdikningsanslaget, som avser understödjande av myrutdikningar och vattenavtappningar inom de fyra nordligaste länen. Emellertid torde enligt riksdagens förmenande ännu mycket kunna åtgöras för främjande av denna betydelsefulla angelägenhet. För undersökande av vilka åtgärder i sådant syfte böra vidtagas, anser riksdagen, att den av motionärerna föreslagna utredningen bör komma till stånd. Måhända skulle den av motionärerna förordade utvägen att anlägga försöksgårdar visa sig vara ett medel för myrodlingens befrämjande. Emellertid håller riksdagen före, att jämväl sistnämnda fråga bör upptagas till prövning i samband med en allsidig utredning av nu ifrågavarande spörsmål. Utan att på frågans nuvarande stadium i övrigt vilja angiva några bestämda riktlinjer för den ifrågasatta utredningen anser riksdagen, att motionärerna i sådant hänseende framfört beaktansvärda synpunkter.

På grund av vad sålunda anförts får riksdagen hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida och i vad mån åtgärder må från statens sida kunna vidtagas till befrämjande av myrodlingen i Norrland och Dalarna samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 6 juni 1916.

Med undersätlig vördnad.